

KÜLÖNFÉLÉK.

Pál apostol és a judaizansok. Dobschütz német theológus *az apostoli korszakról* írt könyvében Pál apostolról és a judaizansokról a következő értelemben nyilatkozik: Az első kereszténység még akkor is, mikor judaistikus formát viselt, több volt, mint megújított judaizmus; új vallás volt és az idő nem késhetett soká, hogy túllépje első határait. Jézus talán nem rendelte kifejezetten, hogy az evangéliumot a pogányoknak hirdessék, de ez az ő tanításainak kikerülhetetlen következménye volt. A világ akkor elő volt készülve egy új vallás befogadására. A nagy római birodalom egyik végétől a másikig erős vágyat éreztek egy új vallás után. Az evangélium az Isten kegyelméről és atyaságról való örömdetes izenetével megragadta a lelkeket. Az első keresztény hittérítés Antiochiából indult ki; főleg görögök alkották, ismeretlen nevű emberek, de a kik a világ egyik legnagyobb eseményét idézték elő. E hittérítők közt volt egy lángszellemű ember, a tarsusi Saul, Pál apostol. Nem volt görög, ellenkezőleg a szigorú farizeusi elvek képviselője; de éppen ez vezette azután szakításra. Pál igazi térítő volt, mindig a miveltség központjait kereste fel, s különösen azokat a városokat, hol római hivatalnokok laktak, kik néki, római polgárnak törvényes védelmet ajánltak föl. Beszédeit szívesen hallgatták, mert elvetette a judaizmus formáit, s mert azok vallási szükségüknek megfeleleltek. Ismeretes Pálnak nagy munkássága; a gyülekezeteket ő alapította. De a mi hittérítésének nagyszerűségét alkotja, s mi az ő életét betöltötte, a judaizáló keresztények elleni harc. Két párt keletkezett a jeruzsálemi keresztény gyülekezetben, egyfelől a törvényhez ragaszkodó judaizans párt, másfelől a görögök, kik a törvényt csak mint időleges, csak mint nemzeti intézményt tekintették és készséggel léptek a pogányoknál való hittérítés mezejére. De a judaizansok nyugtalansággal, sőt rosszakarattal nézték e fölszabadító mozgalmat. A hittérítők növekvő sikere a kérdést előtérbe állította.

Antiochiában a judaizans párt képviselői kijelentették, hogy nem ismernek el más kereszténységet igaznak csak is azt, mely a judaizmus alapján épül fel; a megtért pogányokat nem utasították vissza, de mint proselytákat fogadták és kivánták tőlük a törvény szigorú megtartását. Ez szélső nézet volt, melyet nem minden judeo-keresztény osztott. Antiochiában s még Jeruzsálemben is a két párt egymással összhangban élt, sőt Pál volt az, a kit Barnabással együtt megbíztak, hogy az antiochiai keresztényeknek megvigyék a jeruzsálemi értekezleten hozott határozatot, mely a megtért pogányokat föloldja a törvény szokásai alól. Pál mindig fentartotta függetlenségét. A galatabeliekhez azt írta, hogy az ő evangéliuma nem az apostoloktól, hanem magától Krisztustól van. A judaizansok többé nem tartóztathatták fel a pogányok megtérítését. Maga Péter Antiochiába jön és itt bémegy a pogány keresztények házába s együtt eszik velök. De mikor a többi jeruzsálemiek ezért megtámadják, Péter a judaizansokhoz csatlakozik. Pál megmarad a maga útján. Ha Péter példáját követik, kérdés, hogy a kereszténységnek lett volna-e jövője. Pál győzött.

Benkő Mihály kolozdobokaköri új felügyelő gondnok figyelmet keltett beküszöntővel foglalta el hivatalát. Szeme előtt minde nekfelett az egyházközség lebeg, munkásságnak és áldozatkész ségnek azt kell mindenekelőtt emelni, mert erős egyházközségek alkotnak erős egyházat. Templom és keresztény családok együtt kell hogy maradjanak, hogy ingathatlan támaszai legyenek a társadalomnak. Hangsúlyozta az 1848-iki XX. t.-cz. végrehajtásának szükségességét s különösnek találta, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter a más két protestans egyház segélyezése mellett késik a legmagyarabb és legnemzetibb egyházat megfelelő államsegélyre a költségvetésbe felvenni, s reméli, hogy ez ügyben helyreigazítás történik.

X. Pius politikája. Franciaországban az állam és egyház szétválasztására hozott törvénynek végrehajtásával kapcsolatban a püspöki kar congressust tartott. Keveset lehetett tudni e congressus határozatairól. De úgy látszik nem hiányoztak a congressusban olyanok, kik az új törvényvel szemben békülékeny álláspontot foglaltak el. X. Pius ennek ellentmondott. A „Journal des Débats“ ez alkalommal találóan jellemzi a pápa politikáját. „E politika azon kezdi, hogy megsemmisíti a congressus munkálatát azzal a veszéllyel, hogy az egyházat megfosztja egy előnyös eszköztől és a hasz-

nos jóakaratókat lehangolja; de nem érdekről van szó, hanem elvről, tekintélyről, fegyelemről. Megszakítja vagy megköti a bibliai bizottság munkáját, kárhóztatja a biblia magyarázatban a tudományos törekvést és azzal szembe állítja a hagyományos scholastikus teológiát. S ugyanaz az atyai és kiméletlen kéz ráüt Loisy és Fozzagaro abbékra, Lagrange, Laberthomière R. és Murri R. atyákra. . . . A pápa politikája vallási téren akar maradni; kétségtelen, hogy a logika és abstractio ezen a téren határtalan terjedelmű. De éppen itt van a veszélye a teoriának, mely nem megtámadhatlan. A pápai encyclika ennek a bizonyítéka“.

A Servét szobrát Vienne-ben (Isère departement) Franciaország és szomszéd országok politikai, irodalmi és tudományi kitünőségeinek részvételével fogják leleplezni. Az ünnepélyre meghívó Servétről ismertetést ad. »Servét Mihály alig volt 14 éves, mikor Spanyolországot elhagyta. Következőleg meglátogatja Francia- és Olaszországot, Schweitzot és Németországot. Vitát folytat Zwinglivel, azután Bucerrel, Capitonnal és Oecolampadiussal. Husz éves korában, 1531-ben Haguenau-ban (Alsace) kiadja első munkáját: *De Trinitatis Erroribus*, melyért ellenfelei, katolikusok és reformátusok egyaránt megtámadták. Kevéssel később Franciaországba jön és Villeneuve Mihály név alatt Párisban orvosi tudományt tanul, Sylvius és Fernel tanároktól. A sirupokról egy értekezést közöl, melyet azután ismét kinyomtak Lyonban és Velenczében; azután egy a társaival való per következtében elhagyja Párist, Charlieu-be megy, hol három évig gyakorolja az orvosi tudományt. Azután Lyonban Frellon könyvkiadónál nyomdai corrector és végül Vienne-ben orvos, hol „a néptől szeretve és becsülve boldog és csendes napokat tölthetett volna, ha nem veszi fejébe az Irástudományt . . .“ (Artigny abbé: Memoires II. k. 1749.) Tizenkét évig nagy gonddal kezel gazdagot és szegényt s az 1542-i járvány alkalmával fáradhatlan odaadást tanusit. Közben egy földrajzot ad ki, bibliát és különféle tudós munkákat. Végre 1553 januárius 3-án a vienne-i nyomdász, Arnollet Balthazár néki átnyújtja tizenegyedik és utolsó művét: *Chistianismi Restitutio*, melynek egy fejezete tartalmazza azt a nevezetes helyet a vérforgásáról, mely őt Harveynek előhírnökévé tette. A többi ismeretes. 1553 ápr. 4-én a Roussilloni kastélyból, Tournon bibornok rendes lakóhelyéről kibocsátott rendeletre Servét Mihályt a vienne-i börtönbe zárják, honnan ő elmenekül. Perét mindazonáltal Ory Máthé nagy inquisitor folytatja és

1553 jun. 17-én in contumaciam elítélik, hogy az eretnokség vétkeért kevés tüzön elevenen égettessék meg. Az ítéletet ugyanazon a napon in effigie végre is hajtották és ugyanakkor a Christianismi Restitutio kiadást csaknem egészen elégették. De az engesztelhetetlen sors nem engedte, hogy Servét a rettenetes haláltól, mely számára fenn volt tartva, megmeneküljön. A máglyának volt eljegyezve és a mit Vienne-ben a katolikusok nem tudtak megtenni, Genfben végrehajtották a kálvinisták, ugyanazon évben oct. 27 én a Champel mezőn. Servétnek megígérték, hogy élete biztonságban lesz, ha „tévedéseit“ visszavonja. Fensőbbiséggel utasítja vissza és a máglyára lép; a lángok felesapnak és aztán nem marad más, csak csonthalma annak, kit Saisset Emil a „Revue des Deux Mondes“-ban Malebranche, Spinoza és Schleiermacher előhírnökének nevez. A szobor francia művész, Bernard József munkája. Servétet a máglyán ábrázolja a lehető történelmi hűséggel.

A jezsuiták új főnököt választottak. A választás most egy német születésű jezsuita atyára esett. A Württembergben Rottweilben 1842-ben született Wernz atya lett a jezsuiták kormányzója. Alig volt 15 éves, mikor a jezsuita rendbe lépett. Tanulmányai befejeztével és pappá szentelésével először a kanonjognak lett a tanára Ditton-Hallban. 1883-ban az 1550-ben alapított gregorianus egyetemhez hivatott Rómába csakugyan a kanonjog tanárának. 1904-től ez intézetnek igazgatója volt. A kanonjogról négykötetes művet írt. Tagja az Index és más Congregatióknak s a kanonjogot codifikáló bizottságnak. A rendnek 25-ik főnöke. A rend megalapítása óta 1541—1773-ig 18 főnöke volt a jezsuita társaságnak, kik közül 10 olasz, 4 spanyol, 2 belga, 1 német, 1 cseh volt. Mikor XIV. Kelemen a rendet 1773-ban eltörölte, a jezsuiták az orosz udvarnál találtak menedéket. Az utolsó főnök, Riccis halála után a társaság egy gyűlésben főnökhelyettest nevezett ki. A harmadik főnökhelyettes Gruber atya „főnök nevet fel az orosz birodalomra terjedőleg“. Ennek utódja egy lengyel volt, Brzozowski, ki 1814-ben, mikor VII. Pius a jezsuita rendet ismét helyreállította, a rend főnökének neveztetett ki s ő volt a 19. főnök. Azóta e tiszteet viselte 1 olasz, 1 hollandiai, 1 belga, 1 schwetzi, 1 spanyol. A legtöbb rendfőnök előkelő nemesi családból való volt. 1541 óta a választás két eset kivételével Rómában történt. A kivételes két eset: az 1805-iki választás, melyet Lengyelországban, s az 1892-iki, melyet a rend alapítója, Loyolai Ignác hazájában, Loyolában tartottak, tiltakozásul Róma elfoglalása ellen, mivel 1870 óta akkor volt új főnök-választás.

Loyson Hyacinthe, a párisi Notre-Dame egykori hitszónoka, sajnálattal látja (Siècle, sept. 8.), hogy a kath. reform napja,

mit ő annyira óhajtott, még nem érkezett meg. Nem nagy bizalma van azokban a kísérletekben, melyeket tesznek, habár néhány embernek személyi értékét elismeri. Ámos prófétával az időt rossznak mondja, mely „nem alkalmas az Örökkévaló nevének kiejtésére”. Ő nagyon szerette a katolikus egyházat, az ő szülői egyházát; most azt veszendőnek látja. De hozzá teszi, „hogy a vég nem reménytelen, a mikor örökkévaló dolgokról van szó. A formák elenyésznek, de a lényeg megmarad; mikor az egyik egyház eltűnik, jön a másik.”

Barla Domokos †. Bizalomkeltő egyéniség volt. Földbirtokos és hivatalnok. Kötelességteljesítésben hiv és lelkiismeretes; Tordaa Aranyos vármegyének pénztárnokságát sok éven keresztül a közönség elismerésétől és tiszteletétől kísérve viselte. Az 1848/49-iki szabadságharcban mint honvédhadnagy lelkesedéssel vett részt. S mindezekhez a szó teljes értelmében egyháztanácsos volt. Látható egyháztanácsos, ki a czim mellett érdeklődést tanusított. Aug. 28-án temették el Tordán. Élt 76 évet.

Gyászhirek. *Böloni Mikó Imre* kir. ítélőtáblai bíró, unitarius fő- és képviselőtanácsi tag sept. 16-án, élete 58-ik, házassága 30 ik évében elhunyt Kolozsvárt. Halálát mindenekefelett fájjalják neje Mikó Imréné, Biderman Berta; gyermekei: Dr. Mikó Imre, Dr. Mikó Lőrincz, Mikó Erzsi, Miklós és István; testvérei: B. Mikó Miklós curiai bíró és Mikó Klára, Benczédi Gergelyné s számos rokon. — *Kissolymosi özv. Koncz Györgyné, Ambaris Rózália* életének 86-ik évében Nagy-Borostyón aug. 23-án meghalt. Végrendeletében a kolozsvári unitar. collegiumról is megemlékezett. Ballok Károly ny. kir. tábl. bíró nagynénjét vesztette benne. — *Perné Leoné, Vécsei Ilonka* élete 20-ik s házassága 1-ső évében Cajnicában, Boszniában sept. 22-én pillanatnyi szenvedés után megszűnt élni. Az ifju nő korai elvesztét siratják: férje: Perné Leo cs. és kir. hadnagy; édesanyja: Özv. Vécsei Sámuelné, Frank Amália; testvérei: Vécsei Róza, Farkas Vilmosné, Vécsei Mariska, dr. Benedek Vilmos neje s több közeli és távoli rokon. Porai Kolozsvárra szállitattak és itt temették el a családi sírhelybe. — *Dr. Frankkiss István neje, Kőváry Paula* élete 33-ik, házassága 15-ik évében, oct. 3-án rövid szenvedés után elhalt. A korán elköltözött ifju nőt és anyát gyászolják férje: dr. Frankkis István kályhagyáros, s gyermekei: Margit, Paula, István, Jenő, Elza. — Kovács Elek magyarszováthi tanító fájdalmas veszteséget szenvedett neje, *Nagy I.* oct. elején történt halálában.

ARANYKÖNYV.

Adakozás a kolozsvári egyházközség templom-tornya újraépítésére.

(XIV—XVIII. közlemény.)

Árkosi Benkő Mihályné, Szöllősy Juliánna	400 K.
Dr. Kóváry László	200 „
Vargyasi Hajós Gyula	20 „
Gálfy Lőrincz	10 „
Kálnoki dr. Bedó Albert	50 „
Fekete Gábor	20 „
Stadler Sándor	20 „
Müller Gyula	20 „
Albert Iván	50 „
Akeszmann Albert, Reschuer G. és társa	16 „
Székely János	10 „
Ferencz József és neje Gyergyay Anna	100 „
Mina János	10 „
Id. Szilágyi József	60 „
Székely Sándor	10 „
Toroczky Venczel	20 „
Balogh József	10 „
Reitter Aladárné, Sámi Anna	100 „
Haller Rezsőné, Groisz Kornélia	50 „
Boér Gergely	20 „

I—XVIII. közl. összesen: 6243 korona.

Szolgáljanak e nemes adományok buzdításul a további adakozásra, hogy az egyházközség már építés alatt levő templomtornya költségeit fedezhesse. Ez adományokért hálás köszönet!

Az egyházközség előljárósága nevében:

Kolozsvárt, 1906 october hó.

PÉTERFI DÉNES,
unitarius pap.